

Az éles viták lezárta után a fejedelem április 5-én tartotta ünnepélyes bevonulását Marosvásárhelyre. A Maros hídjánál zajlott le az ünnepélyes fogadás, ahol a díszbeszéd után Bartha András ítélőmester felolvasta a választási feltételeket, mire Rákóczi letette az esküt.³⁷ Másnap a rendek is hűséget esküdtek a fejedelemnek. Április 8. és 21. között az országgyűlés tanácskozásaira került sor. 21-én az elfogadott törvénycikknek aláírásával a fejedelem befejezte vásárhelyi tevékenységét.

Az országgyűlési tanácskozások sem voltak konfliktusoktól mentesek Rákóczi számára. Két dolog, amihez nagyon ragaszkodott, nem nyert megoldást a diétán. Ugyanis április 14-én a vallásszabadság elve nevében az erdélyi katolikus püspökség helyreállítását javasolta, de a rendek heves ellenállása miatt nem jutott semmilyen eredményre, s kénytelen volt visszavonni a javaslatát. A másik probléma az erdélyi katonaság helyzetével kapcsolatos. A rendek igyekeztek minél radikálisabb intézkedéseket foganatosítani a felkelők hadseregébe belépett jobbágyokkal kapcsolatban. „Minden erőfeszítéssel sem akadályozhattam meg azt a törvényt, amely tönkretette minden erdélyi hadamat, tudniillik, hogy mindegyik földesúr visszakövetelhetette azt a jobbágyát, aki beleegyezése nélkül állt hadaim közé... Csodáltam, hogy a legértelmesebbek sem értették meg, hogy most olyan háborúról van szó, mellyel szabadságainkat akarjuk visszaszerezni, szabadságainkat, amiket ők már most is élvezni akarnak...”³⁸

„Azután a törvény után, amelyről beszéltem, a földesurak úgy bántak fegyvert viselő jobbágyaikkal, hogy megesett rajtuk a szívem; nem is volt azóta csak igen kevés erdélyi hadam.”³⁹

Rákóczi Radnóton, Egerbegyén és Tordán át Kolozsvárra folytatta útját, ahol április 24. és 25.-én töltötte a húsvéti ünnepeket. Számos politikai jellegű tanácskozáson vett részt az erdélyi politikai élet itt tartózkodó képviselőivel. Április 25-én avatta fel Kolozsváron a Nemesi Társaságot, azt a száz nemesi ifjúból álló századot, melynek ő maga lett az ezredese. Ezzel is buzdítani igyekezett az erdélyi hadi tevékenységet. Április 26-án hagyta el Kolozsvárt, melynek tanácsa a hóstátban búcsúztatta. Távozásában sürgette a napirenden levő ónodi országgyűlés előkészítése is.⁴⁰

Formailag jelentős lépés történt a szabadságharc nemzetközi helyzetének erősítésére is, mivel Rákóczi – a fejedelmi hatalomba való beiktatása után – mint Erdély legális uralkodója jelenhetett meg a nemzetközi kapcsolatok terén is és nem mint rebellis. Ekkorra azonban mind az erdélyi, mind pedig a magyarországi Habsburg-ellenes felkelés helyzete egyre válságosabb fázisba jutott, és Rákóczi kísérlete nem tudott kedvező fordulatot előidézni a szabadságharc sorsának alakulásában.

Magyari András

Jókaikról száz év múltán

„Én most aludni fogok” – mondotta Jókai Mór 1904. május 5-én, úgy 9 óra tájban, és azóta is alszik. Alszik és álmodik. Mert egy Jókai Mór nem halhat meg. Ugyanezt a megállapítást húzza alá Mikszáth Kálmán, aki a következő nekrológot küldte a Vasárnapi Újság részére: „Jókai Mórral némi változás történt. A leglényegesebb, ami az átlagembert érheti, de Jókainál ez is csak némi változás. Eltűnt a szemek elől, meghalt. Azaz álmodni fog tovább odalent, mint ahogy álmodott idefent.”

A naptár csütörtöki napot mutatott, és hétfőn vagyis 9-én temették. A Nemzeti Múzeum előtt ravatalozták fel. Ott feküdt a halott költő, ahol tíz éve Kossuth Lajos felett mondott gyászbeszédet. Ott állt koporsója, ahol Petőfi Sándor oldalán állt, 1848. március 15-én.

³⁷ Márki Sándor: i. m. I. 604. old.

³⁸ II. Rákóczi Ferenc emlékiratai, 390. old.

³⁹ II. Rákóczi Ferenc emlékiratai, 391. old.

⁴⁰ Márki Sándor: i. m. 616. old.

„Kossuth Lajos temetése óta nem volt ilyen díszes temetés, mint amivel Jókai Mórt kísérte utolsó útjára a közrészvét” – írja a Pesti Hírlap. A Múzeum előtt Berzeviczy Albert kultuszminiszter és Beöthy Zsolt egyetemi tanár mondott búcsúbeszédet. A piros-fehér-zöld selyemtakaróval borított koporsót azután üveges gyászhintóra tették, és megindult a több tízezres tömeg a temető felé. A gyászkocsi mellett fáklyával sorakoztak a Petőfi Társaság tagjai – köztük Gárdonyi Géza, Ábrányi Emil, Rákosi Viktor, Pósa Lajos –, a Jókai nevét viselő tengerjáró hajó tisztjei és matrózai. A közrészvét 329 koszorúval róttá le tiszteletét.

Hat óra tájban ért a Kerepesi temetőbe a halottas menet. Itt csatlakozott hozzá Komárom városának küldöttsége, hogy lerója a kegyeletét Jókai Mór iránt. A küldöttség előtt két díszbe öltözött, gyászfátyolos hajdú vitte a babérkoszorút, melynek szalagján aranyhímzéssel a következő felirat volt kivarrva: *Legnagyobb fiának Komárom Szab. Kir. Város Közönsége*. A népes komáromi küldöttségnek tagjai voltak többek között: Antal Gábor ref. püspök, Sárközy Aurél cs. és kir. kamarás, főispán, Domány János kir. tanácsos, polgármester, Tuba János országgyűlési képviselő, és mások. Jókai sírjánál, a szülőváros nevében, Tuba János mondott búcsúbeszédet:

„Szülőfölded van itt haló poraidnál. Búcsút venni jöttünk. Éltednek reggelén Komárom köszöntött az első „Isten hozott”-tal, illő, hogy Komárom mondja az utolsó „Isten hozzád”-ot, midőn pihenni a sírok éjjelére térsz. Elsők voltunk az örvendezők között ringó bölcsőd körül és most sírodnál a gyászolók között utolsók vagyunk... Miénknek vallottunk, a miénk is voltál világot hódító komáromi fiú!... Komárom adott a világnak téged és te egy világot adtál nekünk cserébe, melyet eget vívó fantáziád a héroszok ezreivel népesített be; és e tündérország központjává szülővárosodat, Komáromnak rom- és dicsőség lakta ősi földjét tetted, hova nemcsak a gyermek- és ifjúkori emlékek varázsa vonzotta lelked, hanem ahol későbbben is nagy szellemed oly gyakran időzött.

Halhatatlanná lett városunk általad. Elpusztulhat, elsöpörheti a föld színéről forgó viszontagságok vihara, de emléket időtlen időig megőrzik dicső műveid és halhatatlan emlékezeted... Második édes anyád: szülővárosod mély gyászba öltözött, »Arany ember« szeméből könnyek árja csordul. A »tengerszemű hölgy« özvegyi fátylat öltött, »Elátkozott család«-ként sírnak és keseregünk; mert lehullott a mi fejünknek koronája! Legnagyobb, legdicsőbb fia városunknak és a hazának – nincs többé. A nemzet büszkesége, a nemzet szemefényve voltál, és íme most a nemzet halottja vagy...

És most búcsút veszünk kihűlt poraidtól. Óh, szellemedtől nem! Az él, az velünk van; velünk marad! Poraidat Budapest: az ország szíve őrzi, de neved, emléked az egész világ zárta és őrzi szívébe! Szülővárosodból, szülőházad földjéből hoztunk magunkkal néhány porszemet. Hadd vegyüljön össze a bölcsőd ringató édes anyai föld sírod göröngyeivel s tegye szebbé, édesebbé síri álmodat s öleljezzék majdan hamvadó poraiddal... Örök büszkeségünk, fé-

„Én most aludni fogok”

nyes dicsőségünk, világokat hódító diadalmi utadból pihenni e sírba tért komáromi fiú: Jókai Mór, isten veled!”

Tuba János beszédének végeztével a komáromi földet beszórták a nyitott sírba, és Csóka Józsi komáromi cigányprímás zenekara eljátszotta Jókai kedvenc nótáit. „Aztán ráhányták a földet – írja Mikszáth Kálmán -, és egy kis púp keletkezett azon a helyen. Egy hegycsúcs ellenben eltűnt egy másik helyen.”

A költő, Juhász Gyula, megható sorokban így ír:

...Én láttam az utolsó
Ultad, mikor egy enyhe május estén
Egy ország kísért diadalmenetben.
S amint reád csöndes hant domborult,
Az ég alatt és a rögök fölött
Magszólt halkan a fülemüle,
Az Isten madara, lelked barátja
S a csillagoknak, rózsáknak, fűveknek
Mesélte el, ki voltál Jókai!

Mi most Jókai Mór halálának századik évfordulójára emlékezünk. Az elmúlt száz év alatt vagy tucatnyi biográfia készült, megszámlálhatatlan nekrológ, értékelés látott napvilágot. E tengernyi irományból kettőt emeljük ki. Kilencven évvel ezelőtt Herceg Ferenc mondotta: „Jöhetnek idők, midőn az egyre változó napi ízlés rövid időre másfelé tereli a szórakozni és gyönyörködni vágyók útját, de bizonyos, hogy a divatok múlnak, de Jókai költészete megmarad mint a magyar elbeszélő irodalom büszke ekessége és gazdagsága, Jókai Mórból semmi sem halt meg, csak a teste. Amit Petőfi Sándor ifjú barátságuk boldog forró napjaiban írt hozzája, az ma is ráillik: Te állsz ott...csak te...magadban... Téged le nem dönthetnek!”

Az újabb kor irodalomtörténésze, Sötér István, pedig így ír Jókai halhatatlanságáról: „Jókai a magyar irodalom legnagyobb tanítómestere: írni tanultak tőle az írók, s olvasni az olvasók...Mindnyájunk elődje, apja, rokona ő, emberségünket, magyarságunkat tőle tanultuk... Ő a mi első európai szintű prózaírónk, kezdet és beteljesülés egy személyben, általa kaptuk vissza mindazt, amit a sors elvett tőlünk, mindazt, amivel szegényebbek lettünk a nyugati népek irodalmával szemben...Jókai ama kevés számú alkotók közé tartozik, kiknek a műve nemcsak iskolai kézikönyvek...segítségével él tovább, hanem éppúgy hozzátartozik a magyar ember legszemélyesebb emlékeihez, mint a Himnusz, vagy a Kosuth-szobor a főtéren.”

A komáromi Jókai-szobor története

Tuba János, Komárom országgyűlési követe, Jókai temetésén, többek között a következőket mondotta: „Addig is, míg ércbe öltözötten haza hívhatnánk, a viszontlátásig!” Ez a kijelentés arra utal, hogy Komáromban már Jókai temetésének a napján szoborállításra gondoltak.

Az elhatározást rövidesen tett követte. Az író halála után két évvel már megindult a mozgalom a szoborállítás ügyében. A Komáromi Újság írja: „Szobrot a koszorús írónak, ki az egész nemzeté volt ugyan, sőt az egész művelt világnak, de elsősorban a mienk! Komárom város törvényhatósága elhatározta, hogy legnagyobb fiának szobrot állít: állítsuk fel a magunk erejéből! A tehetősebbek adozzanak emlékére, aki oly sok élvezetes órát szerzett édes mindnyájunknak, a szegény adja oda filléréit, azok a kis darabok egy parányi részét alkotják majdan a költők fejedelme arcképmásának. A Komáromi Újság szerkesztőse minden legcsekélyebb adományt készséggel eljuttat a szoborbizottsághoz és a hírlapilag is közzé teszi: ne hiányozzék e névsorból egy név se!” (1906/47)

A költőfejedelem szobrának felállítására szervezett akciót az 1911-ben megalakult Jókai Egyesület vállalta magára. Erről írja Fülöp Zsigmond – a város későbbi polgármestere – az egyesület titkára: „A Jókai Egyesület alapszabályai magukba foglalják az egyesület működésének céljai között a Jókai-szobor felállítását.”

A szobor felállítását szorgalmazó akció szép eredményt ért el és 1914 nyarára már együtt volt a szükséges 16 000 Korona, amikor Szarajevóban eldőrdült a végzetes pisztolylövés, és mint minden ilyen letétet, hadikölcsön formájában elvitte az első világháború és az impériumváltozás.

Húsz év telt el az első szoborállítási kísérlet óta, amikor 1936-ban a Jókai Egyesület ismét meghirdette az országos gyűjtést. A szívek ismét megnyitáltak. A koldus rézkrajcárját, a nemes aranypénzét, a szekeres gazda ezüstgombját adta a szobor-alapba. A Jókai Egyesület a pályázók közül Berecz Gyula komáromi művész tervdokumentációját fogadta el, és őt bízta meg a szobor elkészítésével. A Jókai-szobor talapzatát 1937. június 20-án állították fel, melybe az Egyesület a következő szövegű üzenetet tette letétbe, az utókor számára:

A Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület

mai napon tartott díszközgyűlésének határozata alapján ebben az iratban, melyet Jókai Mórnak, a legnagyobb magyar regényírónak emlékére felállítandó szobor alapjába helyezünk el, följegyezzük emlékezetül az utókor számára a következőket:

Ezt a szobrot közadakozás útján egybegyűlt összegből állítjuk föl, érezve a szülővárosnak azt a szent kötelességét, hogy legnagyobb fiának emlékét ércalakba öntve állítsuk minden jövőendő utódok szemé elé.

Hálával és kegyelettel emlékezünk ő reá, akinek soha el nem múló emlékét szívébe zárta a magyarság és tiszteletben tartja az egész művelt világ.

Büszkén fogunk Jókai Mór szobrára feltekinteni. Benne a szlovenszkoí magyarság együttérzésének, összetartozásának, nyelvéhez és kultúrájához való ragaszkodásának bizonyítékát látjuk, mert a szobor felállításához a szlovenszkoí magyarok minden társadalmi, felekezeti és foglalkozási különbség nélkül egységesen járultak áldozatos adományukkal.

Az ércszobor, mely a talapzaton foglal helyet Berecz Gyula komáromi szobrászművész alkotása. A harasztí kőből készült talapzat Komáromi Viktor komáromi kőfaragó mester munkája. Álljon e szobor a szülőváros legszebb helyén, mint Jókai Mór halhatatlanságának s az utókor kegyeletének tündöklő bizonyítéka!

Komárno – Komárom, 1937. évi június 20-án.

A komáromi magyarságnak valóságos nemzeti ünnepe volt 1937. november 28., a Jókai-szobor leleplezése. Egész családunk ott állt a templomlépcsőn és ünnepeltük Gyula bácsit, akinek a háznál és műtermében – a Tó utcában – számtalanszor megfordultam, édesanyám társaságában, kinek kedves barátja volt Lujzi néni, a legifjabb Berecz-lány. A Berecz-családban szép számmal voltak lányok: Gizi, Irén, Mariska, Ida és Lujza. Utolsó gyerek volt a családban az egyetlen fiú, Gyula, aki édesanyámnak tánciskolai partnere volt. Meg is rajzolta édesanyámat egy 35x55 cm-es portréban. A mű olyan tökéletes, hogy távolabbról nézve, mindenki fényképnek véli.

Többször láttam az öreg Meszlényi Gyuri bácsit, aki az odakészített borosüveg társaságában, túrta és szenvedte – mint Jókai alteregója – a mintázás nehéz perceit. Emlékszem a nagy dézsára is, melyben pokrócok és ponyvák vártak szolgálattételre, ugyanis minden egyes mintázás után, ezekkel a textilfélékkel lett letakarva a készülő szobor. Amíg a hölgytársaság a napi dolgokat, és egyéb híreket vitatta meg, én kiszökve a házból a műterem ablakain át lestem, amint a jó Gyula bácsi mintázza Jókait. Még ma is hallani vélem Gyula bácsi parancsoló hangját: „No, húzzák rá Jókaira a vizes lepedőt!”

De a komáromi Jókai-szobornak is megvolt a maga utóélete, a második világháború után. A Közép-európai politikai változások következtében Komárom városa a Felvidék déli részével együtt, ismét Csehszlovákiához csatlakozott. Az 1945-ben kiadott „benesi-dekrétum” (amit máig nem helyeztek hatályon kívül) értelmében a felvidéki magyarság elvesztette állampolgárságát, és megfosztott minden emberi jogától. Az iskolákat és minden magyar egyesületet feloszlattak. Kinyilvánítva, hogy az új Csehszlovák állam nemzetiségek nélküli nemzetállam lesz. E célt követve láttak hozzá a magyar műemlékek módszeres megsemmisítéséhez. A szobrokat ledöntötték, az emléktáblákat összetörték. Így Komáromban 1945. október 10-én ledöntötték a város hőségének, Klapka tábornoknak a szobrát, 1946. április 30-án ugyanerre a sorsra jutott a Jókai-szobor is. Amikor másnap – május 1-jén – a hajógyári munkások a Nádor utcában meneteltek, a Klapka-téri gyülekezőre, megdöbbenve látták, hogy a Jókai szobornak csak a talpazata árválkodik a helyén. Ekkor a menetet, Tarics István, öreg szociáldemokrata harcos megállította, bement a múzeumkertbe, felállt a talpazatra, és szó szerint a

következőket mondotta: „Az európai kultúra nevében tiltakozunk Jókai Mór szobrának eltávolítása miatt!” Majd a 400-500 fős munkáštömeg kiáltotta: Tiltakozunk, tiltakozunk, tiltakozunk!”

Ez a kis történelmi adalék is hozzátartozik a Jókai-szobor utóéletéhez, mely eseménynek szem- és fültanúja voltam. A szobor azonban ezzel még nem került vissza az öt megillető helyre. Csak az 1948-ban bekövetkezett politikai változás tette lehetővé a satisfációt (elégtétel), a Jókai-szobor számára, amely a száműzetés éveit a Munkásotthon kertjében töltötte. A szobor újabb felállítására 1952. szeptember 28-án került sor, a komáromi magyarság lelkes részvétele mellett.

Sajnos ezt a napot Berecz Gyula, a szobor alkotója már nem érthette meg. Ugyanis 1947-ben, több ezer komáromi őslakos polgárral együtt, a kitelepítés sorsára jutott. Ezt az akciót a politikusok – mind a mai napig – hamis színben tüntetik fel, és „lakosságcsere”-ként emlegetik. Holott az akció hétköznapi példája volt a régi latin közmondás gyakorlatának: „Vae victis!” – Jaj a legyőzötteknek! Ugyanis amíg Magyarországról a szlovákok önkéntes alapon települtek át, addig Csehszlovákiából, erővel, a kényszer hatására, zokogva hagyta el a magyarság, ősei szülőföldjét. Az öreg fát nem lehet átültetni! Ez a megállapítás kapott értelmet Berecz Gyula tragédiájában: 57 éves korában, 1951-ben meghalt. Művészetét Csallóköz és Mátyusföld templomai és temetői őrzik és hirdetik, melyekben számtalan alkotása őrzi emlékét.

Jókai Mór szobra ugyan 1952-től ismét állt, azonban tisztelegni nem volt szabad előtte. A komáromi gimnázium utolsó előtti évfolyama B. osztályának tanulói azt a bátorságot mutatták, hogy 1962. március 15-én megkoszorúzták Jókai szobrát, büntetésül a tisztelegésben résztvevő diákokat 3-as magaviselettel büntették.

1964 óta tiszteleghetünk bántatlanul Jókai szobra előtt, és az azóta megrendezésre kerülő „Jókai Napok”, a felvidéki magyarság kulturális seregszemléjének fóruma lettek. Ezek az alkalmakon Pozsonytól Királyhelmecig, sőt a határon túlról is gyülekeznek a szép szó és nemes gondolat művelői, hogy tanúbizonyságot tétel eloadói képességükről, tisztelegjenek a halhatatlan géniusz szobra előtt.

A Jókai Egyesület története

A Felvidék legrégebbi magyar kulturális egyesületének története elengedhetetlen része Jókai Mór komáromi utóéletének.

Alapy Gyula vármegyei főlevéltáros kezdeményezésére a XIX. és XX. század fordulóján egyesültek a Komáromban működő kulturális egyesületek és ebből jött létre 1911. március 5-én a Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület (A továbbiakban csak Jókai Egyesület). Az alakuló közgyűlést a Vármegyeháza dísztermében tartották. A korabeli sajtó, az 1849 óta – megszakításokkal – máig megjelenő *Komáromi Lapok*, az alábbi híradást közölte a nem mindennapi eseményről: „Városunk kulturális életének maradandó emlékü napja 1911. március 5-ike. Vármegyénk és városunk intelligens közönségének, közéletünk és társadalmunk vezető férfiainak jelenlétében e napon alakult meg a Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület... Az alakulásnak különös jelentőséget kölcsönzött az a felette kedvező körülmény, hogy az egyesület ezen első ülésén az alapvető munkában magyar nemzeti irodalmunk egyik kimagasló nagy alakja, Beöthy Zsolt min. tanácsos, a Kisfaludy Társaság elnöke s a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke is részt vett, ki az alakuló ülést vezette, s az elnöki tisztet töltötte be. Az ő kiváló egyénisége a legnagyobb garancia arra, hogy a megalakult egyesület hasznos és eredményes munkát fog végezni.” (*Komáromi Lapok* 1911/19)

A Jókai Egyesületnek még saját székháza nem lévén, az alispán szíves hozzájárulásával, e történelmi eseménynek a vármegye adott otthont. Az alakuló közgyűlésről felvett jegyzőkönyv közli a megjelent előkelőségeket. A teljesség igénye nélkül, említsünk meg néhány nevet: dr. Alapy Gyula vármegyei főlevéltáros, Antal Gábor ref. püspök, Beöthy Zsolt egyetemi tanár, Domány János kir. tanácsos polgármester, Ghyczy Dénes alispán, Jánossy Lajos ág. ev. esperes, Konkoly Thege Balázs dr. ügyvéd (Jókai unokatestvére), Rózsa Vitál főgimn. igazgató, Sárközy Aurél cs. és kir. tanácsos, ny. főispán, Sárkány Ferenc rendőrfőkapitány, Szíjj Ferenc városi aljegyző (az egyesület későbbi elnöke), Tóth Kuruc János tanár, Tuba János takarékpénzt. igazgató (aki Jókai sírja felett mondotta a búcsúbeszédet).

Az elnöki tisztebe a komáromi származású Beöthy Zsoltot emelte a közgyűlés, aki ezt a megbízatást haláláig, 1922-ig viselte. Beöthy Zsoltnak oroszlánrésze volt abban is, hogy a Jókai Egyesület 1913-ban önálló folyóiratot alapított, Komárom címmel. Az első számot a követke-

zõ szavakkal indította útra: „Jókainak nemcsak neve ragyog előttünk, hanem példája is. Mi is arra törekszünk, hogy Komárom múltjának, emlékeinek, földjének, természeti, gazdasági és művelődési viszonyainak kutatásával, földértésével és ismertetésével részt vegyünk a nemzeti művelődés nagy munkájában...” (Komárom 1931./1.)

1908-ban Jókai szülőházával szemben – az egykori Szarka-kúria telkén – felépült a főgimnázium épülete. A városi magisztrátus, az eddigi kisgimnázium telkét a Nádor utcán, átengedte a Jókai Egyesületnek, és itt épült fel a barokk stílusú színház, amely méltán kapta a Kultúrpalota dicséret jelzőt, amivel Komárom városának egyik büszkesége lett. Az épületet Hüttl Dezső műegyetemi tanár tervezte, megvalósítója a város leghíresebb építész, Nagy Mihály volt. Az építkezés összköltsége 177 815 koronát tett ki. 1913. május 4-én tették le a bejárati kapu falába az alapító okiratot, amit az egyesület főtitkára, Alapy Gyula fogalmazott: „Mi, a komáromi Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület igazgatótanácsa és építési bizottsága adjuk jelen levelünk rendében – melyet a magyar nemzeti kultúra őrházának alapkövébe helyeztünk el – a jövő nemzedékeknek, e városban utódainknak, kik valaha ez írásunkat olvasni fogják, hogy az Úrnak 1913-ik esztendejében március 27-én kezdtük építeni a komáromi múzeum és könyvtár épületét a Magyarok Istenének segedelmét és áldását kérve hazafias munkánkhoz...” Bámulatos gyorsasággal készült el a Kultúrpalota: november 29-én már fel is avatták. Az ünnepségen a 83. gyalogezred zenekara (ezt a zenekart vezényelte 1870-ben az id. Lehár Ferenc) a Hunyadi László című operáját játszotta.

A Jókai Egyesület valóságos világitótornya lett Komárom kulturális életének. Négy szakosztállyal működött: irodalmi, képzőművészeti, közművelődési és múzeumi. Az egyesület igazi küldetése 1918 után bontakozott ki, amikor a kisebbségbe szorult komáromi magyarságnak egyetlen fóruma lett a magyar nemzeti érzés kiélésére. Nem múlt el hónap, hogy egy-egy kiállítás, hangverseny, irodalmi előadás, vagy az ún. szabad fórum, ne hangzott volna el a patinás falak között. Az egyesületet Beöthy Zsolt halála után, 1922-től 1945-ig, dr. Szíjj Ferenc nyugalomban, mint elnök irányította. Az igazgatótanács további tagjai voltak: Alapy Gyula főtitkár (öt váltotta 1936-ban Szombathy Viktor), Baranyai József könyvtárigazgató, Fülöp Zsigmond titkár (öt váltotta 1940-ben Nehéz Ferenc), Borka Géza, Harmos Károly, Tuba János társelnök. Jókai születésének centenáriumi évében, 1925-ben 40 alapító tagról, 12 tiszteletbeli tagról, 560 pártoló tagról számolnak be a dokumentumok.

A két háború között, előbb Alapy Gyula írta meg 1926-ban a Jókai Egyesület történetének 15 évét, majd tíz évvel később Fülöp Zsigmond (1937–1940-ig Komárom polgármestere) egészítette ki, feldolgozva az egyesület történetének 25 esztendejét (1936). Ez a negyedszázad, 1920–1945-ig, az egyesület fénykorát jelentette. A magyar szellemi- és művészvilág számtalan kiváltsága lépett fel a Kultúrpalotában; mint Bartók Béla (1924), Móricz Zsigmond (1925), Mécs László (1928), Zathureczky Ede (1928), Feszty Masa (1934), Zilahy Lajos (1940), továbbá Jászai Mari, Jávor Pál és sokan mások.

A második világháború derékba törte a Jókai Egyesület szépen fejlődő fáját. A háborút követő ismételt határváltoztatás a színmagyar Komárom városát, a legtisztább magyar etnikumú Csallóközrel együtt Csehszlovákiához csatolta. Az új állam, felrúgta a demokrácia és humanum legemlékező követelményeit, Benes államelnök, már említett dekrétuma alapján, márról holnapra megszüntették a magyar intézményeket. Az 1945. május 25-én kelt kormányrendelet értelmében, 1947. január 14-én kelt végzés alapján a Jókai Egyesületet feloszlatták, vagyona kisajátították (1947/487-es ügyiratszám). A végzést az egyesület elnöke, dr. Szíjj Ferenc címére postázták. 1945 után a némaság évtizedei következtek. Az egyesület elnökét, dr. Szíjj Ferencet kitelepítették. A 13 ezer darabos könyvtárat traktorra hányva vitték a zúzdába. Már-már úgy tűnt, hogy a komáromi Jókai Egyesület hírért, nevét elmossa a történelem vihara, amikor egyszer csak nagyot fordult a világ itt a Duna-medencében.

A szabadabb társasági élet lehetővé tette a Jókai Egyesület újjáélesztésének felvetését. A gondolatot tett követte, amit felgyorsított a 2000. esztendő, amikor Jókai Mór születésének 175. évfordulóját ünnepeltük. Mivel a Kultúrpalotával az egyesület minden fizikai vagyontárgyát elvették, ezért 2000. június 9-én a komáromi Madách könyvüzletben jöttünk össze, számszerint tizenheten, és nyilvánítottuk ki azon szándékunkat, hogy az 1911-ben alakult, és 1945-be erőszakkal megszüntetett Jókai Egyesületet újjáélesztjük. Tettük ezt azon jogeljárás szellemében, hogy egyesületünk önmagáról a feloszlást nem mondotta ki. Az 1912-ben jóvá-

hagyott alapszabály pedig kimondja, hogy „ha az egyesület működése az egyesületi szellem teljes kihalta következtében megbénul, az igazgató tanács javaslatára az egyesület feloszlása felett a közgyűlés határoz.” Vezérgondolatul választottuk Jókai ars-poetikájának lényegét: „Ami bennem lélek, veletek megy, ott fog köztetek lenni mindig.”

Az előkészítő bizottság jóváhagyta, e sorok írója által előterjesztett *Alapító-levelet*, melynek szövege a következő:

„Mi, Komárom város szülöttei és polgárai, az Úrnak 2000. esztendeje június 9. napján, Jókai Mór születésének 175. évfordulóján, adjuk tudtára Komárom közönségének és a hivatalos szerveknek a következőket:

Kötelességünknek érezzük, hogy Komárom város örök büszkesége – Jókai Mór neve és szellemi hagyatéka – soha ki nem hunyó fényvel világítson az elkövetkező évtizedekben és századokban. E célunk érdekében kívánjuk újjálag megalapítani az egykor oly virágzó Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesületet, amely valóságos szellemi világítótornyja volt Komárom kulturális életének. Hűek és méltók kívánunk lenni apáink és eleink szelleméhez és hagyományaihoz, akik 1911. március 5-én a Vármegyeháza (ma Járási Hivatal) nagytermében megalapították e nemes kulturális fórumot, amely az 1945-ös betiltásig és felozlatásig a város művelődését irányította és szervezte.

Amikor Komárom városának olyan halhatatlan nagyságai álltak csatasorba a toll erejével, mint Alapy Gyula, Beöthy Zsolt, avagy Antal Gábor ref. püspök, Őket idézzük most meg a század – és az ezredforduló magyarjai, hogy erőt adjanak és hitet sugározzanak felénk, az azóta eltelt sok-sok évtized homályán keresztül is.

Ők 1911-ben történelmet írtak és példát mutattak nekünk, a szülőföld szeretetéből és Jókai szellemének szolgálatából. Nemcsak a reprezentatív székházat, a Kultúrpalotát (ma Duna

A Jókai Egyesület székháza, a Kultúrpalota

Menti Múzeum) tudták felépíteni, de – Berecz Gyula jóvoltából – méltó emléket állítottak Jókai Mórnak is.

Legyen ez a mai nap nemcsak a nagy szellemek megidézésének napja, nemcsak hódolatunk kifejezésének pillanata, a mi örök büszkeségünk – Jókai – előtt, de legyen ez a dátum a mi nagy elhatározásunknak is a szószólója és figyelmeztetője.

Jókai, bízza, hogy munkánkat áldva nézed, és velünk leszel, és síremléked is tolmácsolja, a Te üzenetedet: »Ami bennem lélek, veletek megy; ott fog köztetek lenni mindig. Megtalálsz virágaid között, mikor elhervadnak; megtalálsz a falevélben, mikor lehull, meghallasz az esti harangszóban, mikor elenyésszik; s mikor megemlékezel rólam, mindig arccal szemközt fogok veled állani.«

Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület Előkészítő Bizottsága, Komárom, 2000. június 9.

A Jókai Egyesületről

Az alakuló közgyűlést dr. Szénássy Zoltán (nyugalmazott tanár, író) korelnök nyitotta meg. „*Jókai lelke köztünk van*” idézte Alapy Gyula gondolatát. Ennek szellemében értékelte, illetve méltatta az egyesület elmúlt időszakának áldásos tevékenységét, amelyet azután 1945 májusában, az akkori csehszlovák kormány (Dr. Daniel Okály aláírásával) erőszakkal megszüntetett és feloszlatozott. Most elérkezettnek látszik az idő, hogy – korábbi eredményeinek tiszteletben tartásával – e nagy múltú és nemes hagyományú intézmény új, korszerű, magyarságtudatunk és kultúránk fennmaradásának sokrétűen tervezett célkitűzéseivel újraéledjen. *Dr. Keszegh Margit* felolvasta az Alapszabályt, ami a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumában 2000 nyarán bejegyeztetett. A közgyűlés ezután megválasztotta a vezető testületet. (Összeállította: *Kapócs Tibor*)

Egyesületünk – mivel székházát, a Kultúrpalotát még nem kapta vissza – szervező munkáját különböző helyeken: hivatalokban, üzletekben, magánlakásokon végezte. Hálás köszönettel tartozunk a helyi CSEMADOK vezetőségének, hogy hosszú hónapokon, éveken át lehetőséget adott az elnökség üléseinek megtartására.

2003 decemberétől bérebe vehettük a Kuliúrpalota egykori házmester lakásának két helyiségét, évi 4750 korona bérleti díj fizetéséért. Bár ellentmondásos, hogy saját tulajdonunkért bérleti díjat kell fizetnünk, az esemény korszakos jelentőségű: csaknem hat évtized után, a Jókai Egyesület ismét a Kultúrpalotában működik.

Az elmúlt három esztendőben igyekeztünk az egyesület hagyományaihoz híven tevékenykedni; vetni és tanítani. A következő események jelzik az egyesület működését.

2001. február 24-én emlékeztünk meg a Jókai Egyesület fennállásának 90. évfordulójáról. Csaknem hat évtized után ismét felhangzott a magyar Himnusz a Kultúrpalota dísztermében. Rendezvényünkre meghívtuk Jókai Mór vérségi leszármazottját, *Jókai Károlyt*, a névadónk fi-vérének Károlynak ükunokáját, az amerikai állampolgárságú, de Budapesten tevékenykedő közgazdászt. Június 22-én, halálának 150. évfordulóján, a Tó utcában állítottunk emléktáblát *Egressy Béninek*. Október 22-én irodalmi estet rendeztünk *Egressy Béni* főhadnagy emlékére, aki Komáromban írta a Bánk bán librettóját.

2002. december 8-án a Kossuth-bicentenárium alkalmával domborművel ékesített emléktáblát állítottunk a nemzet vezérének, *Kossuth Lajosnak*, városunk főterén. Kossuth 1848. november 6-án az itteni Dumcsa házban szállt meg sógoránál, Meszlényi ezredesnél, aki ekkor Komárom térparancsnoka volt. A domborművet Szilva Emőke készítette. December 8-án, az emléktábla leleplezése után, a Kultúrpalotában emlékeztünk meg Kossuth Lajosról, egy zenés összeállítású rendezvényen.

2003. június 26-án, a legnagyobb magyar bibliográfus, *Szinnyei József*, emléke előtt tiszteltünk, a szülőházán felállított márványtáblával, halálának 90. évfordulója alkalmával. Október 6-án tettük le az Aradi Vértanúk emlékművének alapkövét a Vár előtti parkban. Ugyanis az Aradon mártírhalált halt tábornokok közül kettő: Lenkey János és Török Ignác, 1849-ben, még Klapkát megelőzően a komáromi vár parancsnokai voltak. Az obeliszk felállításához szükséges anyagiakat téglajegyek kibocsátásával kívánjuk fedezni, mivel a jelenlegi magyar és szlovák kormánytól s Komárom város önkormányzatától nemleges választ kaptunk a szo-